

Anna Makuch*

„Psychological judo” Seftona Delmera – brytyjskie techniki dezinformacji w okresie II wojny światowej

“Anything was in order which helped to defeat Hitler”**

Streszczenie

W artykule dokonuje się przybliżenia sylwetki Seftona Delmera (1904–1979), szerzej nieznanego na gruncie polskim architekta sukcesu brytyjskiej propagandy okresu II wojny światowej, którego aktywność wpłynęła na przewagę strony brytyjskiej w rywalizacji masowych przekazów w przestrzeni niemieckiej. Dwujęzyczny – wychowany w Niemczech – dziennikarz, korespondent wojenny, twórca koncepcji dywersyjnych audycji, wreszcie pisarz, w oparciu o doskonałą znajomość realiów kulturowo-społecznych III Rzeszy i umiejętności tworzenia narracji opartych na pół-, deep i fake newsach uznawany jest za jednego z wybitniejszych praktyków technik dezinformacji. Taktyka, techniki i warsztat Seftona Delmera, oparte na precyzyjnej bazie wiedzy obejmowały wiedzę ogólnodostępną i efekt prac zespołu gromadzącego prywatne informacje, raporty przysłuchań. W epoce zagrożeń środowiska informacyjnego dorobek Delmera stanowi cenny przyczynek do identyfikacji i przeciwdziałania dezinformacji w obszarze infosfery mediów nowych i tradycyjnych.

Słowa kluczowe: propaganda, dezinformacja, II wojna światowa, wojna psychologiczna, radiowa propaganda

* Dr Anna Makuch, Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie, e-mail: anna-drozdowska@wp.pl, ORCID: 0000-0002-5222-4407.

** <http://durenberger.com/wp-content/uploads/2019/10/BLACKPROPAGANDASefton-DelmerWORLDWARTWO.pdf>.

Wstęp

W okresie II wojny światowej wojna informacyjna, obejmująca oddziaływanie preparowanymi treściami w celu wpływania na postawy i preferencje odbiorców, stanowiła istotny czynnik angażujący uwagę i wysiłki stron. Trudno jednak stwierdzić, by rywalizacja była wyrównana pod względem skuteczności operacji. Do 1941 r. tajna wojna obejmująca siatki agentów i rywalizację propagandowo-dezinformacyjną stanowiła przewagę strony niemieckiej i radzieckiej¹. Od 1941 r. sytuacja uległa zmianie, w czym największe zasługi w obszarze informacji przypadły Seftonowi Delmerowi (1904–1979), którego imponujące dzieło przerwało pasmo brytyjskiej indolencji.

Przedmiotem niniejszego szkicu jest przybliżenie sylwetki brytyjskiego dziennikarza, próba rekonstrukcji taktyki i strategii dezinformacyjnej, wskazania kluczowych ze względu na skuteczność czynników. Materiał badawczy obejmuje dostępne źródła – artykuły i prace Seftona Delmera, opracowania dotyczące wybranych publikacji z teorii dezinformacji oraz okresu II wojny światowej.

Postać Seftona Delmera pozostaje w Polsce szerzej nieznaną, mimo decydującego wpływu i statusu najpoważniejszego konkurenta Josefa Goebbelsa. W brytyjsko- i niemieckojęzycznej literaturze przedmiotu liczne opracowania wskazują na znacznie wyższe zainteresowanie brytyjską czarną propagandą czy wykorzystaniem radia jako kanału nadawczego treści propagandowych i dezinformacyjnych². Sefton Delmer zajmuje w tych publikacjach należne mu miejsce, stanowiąc przedmiot wciąż żywych studiów, które w świetle współczesnej problematyki bezpieczeństwa informacyjnego zyskują na znaczeniu.

W polskim obszarze badawczym postaci Seftona Delmera nie poświęcono odrębnego studium. W przetłumaczonej na polski pracy V. Volkoffa znajduje się mały fragment tekstu Delmera i krótkie opracowanie³. W pracy S. Newcourta-Nowodworskiego rozdział „Sefton Delmer i jego radykalnie nowa koncepcja” rekonstruuje okres dominacji taktyki Delmera w obszarze brytyjskim⁴.

1 Por. M. Hastings, *Tajna wojna. Szpiegzy, szyfry i partyzanci*, Kraków 2017.

2 E. Stourton, *Auntie's war: the BBC during the second world war*, Black Swan 2018; L. Richards, *The Black Art. British Clandestine Psychological Warfare Against the Third Reich*, Peacehaven 2010; D. Garnett, *The Secret History of PWE*, London 2002; M. Balfour, *Propaganda in War 1939–1945*, London 1979.

3 V. Volkoff, *Dezinformacja. Oręż wojny*, Warszawa 1991, s. 50–60.

4 S. Newcourt-Nowodworski, *Sefton Delmer i jego radykalnie nowa koncepcja* [w:] *Czarna propaganda. Polska, Niemcy, Wielka Brytania. Tajemnice największych oszustw II wojny światowej*, Kraków 2008, s. 111–153.

Brakuje więc opracowań uzupełniających lukę dotyczącą jednej z najważniejszych postaci dwudziestowiecznej dezinformacji i dominującej osobowości w zakresie radiowej propagandy. Również żadna książka S. Delmera, które napisał po zakończeniu aktywności zawodowej, nie została przetłumaczona na język polski⁵.

Do 1941 r. – daty początku pracy Seftona Delmera dla rządu – przedsięwzięcia strony brytyjskiej, audycje BBC i ulotki RAF-u, nie przynosiły oczekiwanego efektu, nie będąc przygotowane zgodnie z zasadami wojny psychologicznej, ukierunkowanej na zarządzanie i dystrybucję treści odpowiadających poglądom i oczekiwaniom publiczności. Pod tym względem Sefton Delmer stał się wybitnym kontynuatorem lorda Northcliffe’a⁶ i uważnym słuchaczem Adolfa Hitlera, który w rozmowie z nim miał stwierdzić, że propaganda musi mówić do ciemnej strony w każdym człowieku⁷.

Kariera Seftona Delmera

Denis Sefton Delmer urodził się 24 maja 1904 r. w Niemczech w Berlinie⁸. Ojciec pracował jako wykładowca języka angielskiego w Uniwersytecie Berlińskim. Sefton Delmer przez lata nauki w szkole podstawowej i średniej opłacał język niemiecki w stopniu perfekcyjnym, włączając umiejętność naśladownictwa akcentów klas i warstw społecznych. Ten etap życia miał istotne znaczenie dla późniejszego powodzenia zadań dezinformacyjnych. Atutem Delmera była nie tylko płynna niemieczyzna pozwalająca na komunikację i podszycie się pod niemieckiego nadawcę. Delmer wychowywał się w przestrzeni niemieckiej kultury narodowej, w naturalnym środowisku, włączając zasady kultury politycznej i zasady komunikacji kulturowej. W jego przypadku nie był potrzebny proces rozpoznania środowiska przeciwnika na drodze celowych studiów ukierunkowanych na zebranie informacji.

5 S. Delmer, *Black Boomerang*, London 1961; S. Delmer, *Trail Sinister*, London 1961; S. Delmer, *The Counterfeit Spy*, London 1971; S. Delmer, *Weimar Germany: Democracy on Trail*, London 1972.

6 Sylwetka dostępna na: <https://www.britannica.com/biography/Alfred-Charles-William-Harmsworth-Viscount-Northcliffe-of-Saint-Peter>.

7 “We must appeal to the ‘inner pigdog’ inside every German in the name of his highest patriotic ideals”, S. Delmer, *Black...*, s. 41.

8 N. Mettelet, *Sefton Delmer. Corsaire des ondes de sa Majesté*, Revue LISA/LISA e-journal [online], Media, culture, history, World War II, Online since 01 January 2008, connection on 02 June 2021. URL: <http://journals.openedition.org/lisa/919>.

Do Anglii rodzina przeprowadziła się w 1917 r. w wyniku deportacji⁹. Sefton Delmer dokończył edukację na wydziale historii w Oxfordzie. W 1928 r. został zatrudniony w „Daily Express”, którego oddziałem w Berlinie kierował w latach 1928–1933. W tym czasie uczestniczył w życiu politycznym Republiki Weimarskiej i III Rzeszy¹⁰. Okoliczności pozwoliły mu na przebywanie i przyjazne kontakty z niemieckimi politykami (Ernst Röhm), członkami NSDAP, włączając osobiste kontakty z Adolfem Hitlerem¹¹. Obdarzony zaufaniem przez J. Goebbelsa, został poproszony o przygotowanie materiału przeciwdziałającego opinii o Niemcach jako agresywnych antysemitach, co zresztą uczynił¹².

Po „nocy długich noży” (1934) Delmer opublikował listę ofiar, w wyniku czego nakazano mu natychmiastowe opuszczenie terytorium Niemiec. Przepracowawszy kilka lat jako dziennikarz, Delmer miał zapewnioną swobodę funkcjonowania w środowisku politycznym. Rozwinął dzięki temu bazę wiadomości polityczno-towarzyskich, służących później jako tworzywo narracji propagandowych.

Po wyjeździe z Niemiec, Delmer relacjonował wydarzenia z wojny domowej z Hiszpanii, z Czechosłowacji w 1938, z Polski w 1939, w 1940 zaś roku otrzymał propozycję prowadzenia audycji w niemieckiej sekcji BBC (propozycja ze strony Political Warfare Executive¹³), po emisji której dziennikarz znalazł się na trzydziestym trzecim miejscu nazistowskiej listy przeznaczonych do aresztowania po zwycięstwie Rzeszy.

Według komentatorów z epoki Delmer miał temperament niebrytyjski, język niewyparzony i brawurę („rzucamy ci [A. Hitlerowi] ją [ofertę pokojową] prosto w twoje cuchnące zęby”¹⁴). Od 1941 r. został szefem rozgłośni radiowej ulokowanej na terenie Wielkiej Brytanii, utworzonej dla celów PWE¹⁵.

9 L. Richards, *The...*, s. 14–15.

10 S. Delmer, *Weimar Germany*, London 1972.

11 List Adolfa Hitlera do Seftona Delmera z 30 września 1931 roku, skan oryginału i angielskie tłumaczenie dostępne na: <https://lettersofnote.com/2010/06/25/yours-faithfully-adolf-hitler/>.

12 S. Delmer: „Naród niemiecki ma dziś co innego na głowie niż urządzenie krwawych łaźni i polowań na Żydów” [w:] „Sunday Express”, 26 II 1933, cyt. za: D. Irving, *Goebbels – mózg trzeciej Rzeszy*, Gdynia 1998, s. 278.

13 „Britain’s World War and subversion agency, the Political Warfare Executive (PWE) was established in 1941, with former journalist Robert Bruce Lockhart (1887–1970) in charge as of 1942. The PWE was the third attempt to organize British psychological warfare against the enemy”, N.J. Cull, D. Culbert, D. Welch, *Propaganda and Mass Persuasion. A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*, California 2003, s. 352.

14 S. Newcourt-Nowodworski, *Sefton...*, s. 113.

15 *Ibidem*, s. 118.

Od 23 maja 1941 r. w eterze pojawiła się stacja Gustav Siegfried Eins (GS1). Główną postacią stacji był głos należący do tzw. „Der Chef”, rzekomego pruskiego oficera, zagorzałego zwolennika polityki Hitlera. Kreując tę postać, Delmer działał tak, by wprowadzać w umysł odbiorcy szereg impulsów wpływających na wzbudzenie wątpliwości i ukierunkowanie preferencji lub działań w sposób niezgodny z linią polityki niemieckiej. Nie unikał przy tym tematów lub motywów uznawanych za kontrowersyjne jak na przykład pornografia (w tonie sygnalizującym oburzenie), co cieszyło się zainteresowaniem odbiorców. Audycja zyskała szeroki odzew i popularność. Taktyka Delmera nie wynikała wyłącznie z intuicyjnego działania. Wcześniejsze próby radiowej propagandy, prowadzone przez Brytyjczyków, stwarzające wrażenie wewnątrzniemieckiej opozycji, oceniał mocno krytycznie jako nieefektywne w zakresie oddziaływania na masę¹⁶. Budowanie wiarygodności nadawcy miało być oparte na interpretacji faktów, nie zaś na komentarzach, publicystyce i opiniach. Według Delmera dotychczasowa taktyka czarnej propagandy brytyjskiej zakładała dotarcie do odbiorcy już zniechęconego do polityki Hitlera, jego celem natomiast było uderzenie w odbiorcę wiernego III Rzeszy – zasianie fermentu, wątpliwości lub uszkodzenie (zniekształcanie) przekazu propagandowego III Rzeszy. Jak sam pisał „celem GS1 jest dywersja”¹⁷, drogą intryga, metodą podszywanie się, wykorzystywanie słabości jak np. upodobanie do plotek, pomówień, niskich namiętności (był krytykowany za ten kierunek przez m.in. wysokich polityków brytyjskich, m.in. lorda tajnej pieczęci, sir Stafforda Crippsa) przez detaliczne opisy ekscesów seksualnych i dewiacji niemieckich polityków lub dowódców. Postać „Der Chefa” zagorzałego zwolennika polityki III Rzeszy, pozorująca entuzjazm wobec nacjonalistycznej ideologii, w istocie rzeczy przemyciała treści wywrotowe, wzbudzając zamęt i osłabiając siłę niemieckiej propagandy. Odbiorca otrzymywał zestaw argumentów prowadzących do uzasadnienia postawy lub działania we własnym interesie lub w sprzeczności z oficjalną linią niemiecką. Audycja nie zawierała konkretnych sugestii i propozycji – odbiorca na podstawie treści audycji wykonywał pozornie samodzielne wnioski, dochodząc w istocie rzeczy do celu zaplanowanego przez nadawcę. Kreacja audycji na przeznaczoną do wąskiego kręgu odbiorców dawała odbiorcom wrażenie przynależności do elitarnej

16 Ibidem, s. 117.

17 Ibidem, s. 118.

grupy słuchaczy, co potęgowało zainteresowanie emisjami ze względu na urok tajemniczości i ekskluzywności towarzystwa, a w efekcie budowało masowy zasięg odbioru.

Nagrywana wcześniej audycja rozpoczynała się siedem minut przed pełną godziną sygnałem wywoławczym („tu Gustav Seigrfried Eins”), dalej zaś następował prosty do odszyfrowania szyfrogram (rzekome tajne spotkanie nadawcy z agentem), w efekcie którego niemieckie służby świadome nadawczej dywersji z nadzieją na złapanie czarnego propagandyzisty spędzały godziny we wskazanych obiektach. Delmer wybierał nazwy, pod którymi funkcjonowało wiele obiektów w Niemczech, skazując grupy funkcjonariuszy Gestapo na żmudne godziny obserwacji w wielu miejscach naraz. Efekt intrygującej niejednoznaczności Delmer uzyskiwał nawet przez skrót sygnału wywoławczego stacji – „GS” można było interpretować jako Geheim-Sender („tajna rozgłośnia”) lub General-Stab („sztab generalny”), zaś cyfra „1” sugerowała, że być może w eterze dostępne są jeszcze inne podobne rozgłośnie.

Prowadzący narrację bohater audycji – Der Chef – odgrywany przez Petera Seckelmana, dziennikarza i autora kryminałów (głos Delmera był znany stronie niemieckiej) komentował wydarzenia w duchu entuzjazmu dla postaci i polityki Adolfa Hitlera. „SzeF” stanowił zresztą nawiązanie do znanemu wąskiemu kręgowi określenia Adolfa Hitlera, co stanowiło dodatkowy przedmiot irytacji, potwierdzając dogłębną znajomość środowiska partii i wewnętrznych obyczajów otoczenia kanclerza III Rzeszy. „SzeF” nigdy nie atakując przeciętnego obywatela i żołnierza, skupiał swoją uwagę na strukturach władz partyjnych, wyższych oficerach i dygnitarzach, których przedstawiał w niewybrednych słowach jako skorumpowanych, korzystających z przyjemności życiowych, bogacących się na dobrze płatnych posadach dorobkiewiczów, uniemożliwiających realizację słusznych celów Fuhrera.

Delmer realizował zasadę podbijania wroga przez zasianie podejrzliwości wobec partii, polityków i dowódców. Konceptem, trafionym pomysłem dokonywał zniszczeń na poziomie morale obywateli, celując w poziom wewnętrznego kapitału zaufania społeczeństwa niemieckiego. Demistyfikując przypadki korupcji, ujawniał jednocześnie prostotę i łatwość procederu. Ubolewając nad ogromem pracy policjantów, wyliczał zniszczone archiwa rejestrów policyjnych¹⁸. Pożywką i źródłem pomysłów była wiedza Delmera, w oparciu o osobiste doświadczenia, dalej zaś pozyskiwane aktualia z podsłuchów roz-

18 Ibidem, s. 122.

mów niemieckich oficerów, jeńców, z poczty i dokumentów znalezionych przy niemieckich poległych, raportów z przeglądu prasy, listów prywatnych itd. Bazę danych tworzyły wszystkie możliwe informacje, wśród których detal mógł stanowić uprawdopodobniający intrygę motyw.

Delmerowska zasada „psychological judo” realizująca taktykę: „turning the enemy’s own strength against him”¹⁹ sprawdzała się na tyle skutecznie, że skłoniła samego Goebbelsa do nieudanej próby reakcji na działania jej autora. Delmer dostarczał niemieckiemu żołnierzowi codzienną gazetkę z nowościami, ciesząc się zainteresowaniem ciekawych wieści odbiorców. Odpowiadał tym samym na potrzeby niemieckich żołnierzy, którzy przeznaczoną dla nich gazetę „Mitteilungen für die Truppe” otrzymywali zbyt rzadko. Goebbels próbował podrobić działania Delmera w celu skompromitowania technik brytyjskich. Przykładem takich przeciwdziałań było przygotowanie topornych podróbek kartek żywnościowych mających wskazywać na prymitywizm strony angielskiej. W rzeczywistości Brytyjczycy uderzali w niemiecką gospodarkę, zrzucając nad terytorium Rzeszy doskonale podrobione kartki²⁰.

Działalność Delmera przynosiła tak doskonałe efekty, że doszło do swoistego *misunderstanding* ze stroną amerykańską, w wyniku której Amerykanie doszli do wniosku, że w związku z istnieniem niemieckich środowisk opozycyjnych bo tak interpretowano obecność GS1) można uniknąć zaangażowania USA w wojnę. Konieczność wyjaśnienia sytuacji doprowadziła do ujawnienia prawdziwej tożsamości szefa amerykańskiemu prezydentowi. Zadanie poinformowania prezydenta Roosevelta powierzono bratu królowej, Davidowi Bowes-Lyonowi.

Delmer realizował nadawanie GS1 trzydzieści miesięcy. W tym czasie powstało siedemset nagrań z udziałem Petera Seckelmana, które cieszyły się sympatią i zainteresowaniem odbiorców. Zamykając projekt „GS1”, Delmer zdecydował, że zakończenie powinno łączyć się dramatycznym finałem. Odbiorca ostatniej audycji usłyszał odgłos wyłamywanych drzwi, wystrzał i okrzyk „Mamy cię, świnię”²¹.

Sukces akcji GS1 nie zmienił zdania Delmera, który przez cały czas uważał, że skuteczność działania wymaga formuły audycji na żywo zamiast emisji

19 „Zwrócenie siły wroga przeciw niemu samemu”, źródło: <https://www.smithsonian-mag.com/history/fake-british-radio-show-helped-defeat-nazis-180962320/>.

20 Oto interesujący fragment z „Dzienników” J. Goebbelsa: „Wskutek naszej trochę nieszczęśliwej polityki informacyjnej można zaobserwować, że niemiecka publiczność więcej słucha zagranicznych rozgłośni radiowych”, J. Goebbels, *Dzienniki*, t. 2, 1939–1943, Warszawa 2013, s. 530.

21 S. Newcourt-Nowodworski, *Sefton...*, s. 130.

gotowych nagrań. Na tę formę otrzymał pozwolenie przy projekcie Deutcher Kurzwellensender Atlantic (kryptonim G9). Fale radiowe, na których nadawała rozgłośnia, były tożsame z zasięgami radiowymi U-Boot'ów, stanowiących w tym czasie poważne zagrożenie dla marynarki brytyjskiej. Do dyspozycji Delmera pozostawała wtedy Aspidistra, największy na świecie średniofalowy nadajnik o mocy sześciuset kilowatów²².

Rozgłośnia miała funkcjonować zgodnie z modelem niemieckim, oferując wiadomości na żywo i lekką muzykę. Delmer mógł już wtedy korzystać ze specjalnie dlań zbudowanego kompleksu w Milton Bryan. Teren był pilnowany i otoczony wzmocnionym ogrodzeniem. Innowacją było przygotowywanie treści od razu po niemiecku, unikając tłumaczenia z angielskiego; prostota składni miała odpowiadać poziomowi prostego żołnierza. W kręgu współpracowników ten pomysł nie budził entuzjazmu – zakładano przygotowanie tekstów wzorcową niemczyzną. Nadawcą programu miał być Wehrmacht, w którego skład wchodziła Kriegsmarine, podstawowym odbiorcą żołnierze marynarki, docelowym czasem – nieprzerwane nadawanie całą dobę. W owym czasie Delmer mógł już liczyć na współpracę i zaangażowanie dezertersów a nawet jeńców wojennych. Delmer dokonywał selekcji oferty muzycznej, zlecając nowe nagrania z nowym tekstem (zawierających nieco zamierzonych pikantnych treści), w czym mimowolnie uczestniczył np. wzięty do niewoli niemiecki dyrygent, Henry Zeisel, przekonany, że gra dla jeńców Wehrmachtu²³. Informacja podawana była w sposób odarty z komentarzy, sugestii, aluzji. Prosty, neutralny przekaz spełniał formalnie wszystkie zasady sztuki dziennikarskiej. Celem było zniszczenie morale żołnierzy przez zasianie braku zaufania do dowódców, obaw dotyczących sytuacji w kraju i tworzenie klimatu sprzyjającego dezercji. Do Radia Atlantyk odbiorcę przyciągała muzyka, jakiej nie można było usłyszeć w prawdziwych rozgłośniach niemieckich. Autentyzmu przekazowi nadawały zindywidualizowane detale włączane na podstawie zbieranych cały czas informacji oficjalnych i prywatnych (przesłuchania, listy, pamiętniki, notatki na korespondencji), potwierdzające odbiorcy głęboką znajomość specyfiki niemieckich działań. Delmer dokonywał stylistycznej mimikry, wykorzystując określenia z przemów Hitlera i Goebbelsa nadające informacjom autentyzmu.

Działalność dezinformacyjno-propagandową Delmer prowadził do końca wojny (np. G8, czyli Rozgłośnia Robotników Niemieckich, Radio Atlantyk,

22 Por. P. Hawker, *The Biggest Aspidistra in the World*, "Radio Bygones", August/September 1992.

23 S. Newcourt-Nowodworski, *Sefton...*, s. 136.

Radio Calais i inne, włączając budowanie dywersyjnych kanałów przypisywanych Waffen SS), z powodzeniem realizując zadania.

Po wojnie wrócił do aktywności dziennikarskiej jako szef działu spraw zagranicznych w „Daily Express”; w 1959 r. przeszedł na emeryturę, w czasie której zajął się działalnością pisarską. Pozostawione teksty powstawały w oparciu o materiał autobiograficzny. Zmarł 4 września 1979 r. w Lamarsh, Suffolk.

Ontologia wojny według Suna Tzu i Seftona Delmera

„Wojna jest największą sprawą państwa, podstawą życia i śmierci”²⁴, należy do kluczowych problemów środowiska międzynarodowego, wymaga spojrzenia pragmatycznego opartego na rachubie zysków i strat w odniesieniu do zasobów i ograniczeń. Chiński strateg, którego myśl należy do aktualnego dziedzictwa strategii, taktyki, a także – szerzej – skutecznego działania, kładł nacisk na działania wyprzedzające i ofensywne, których istotą jest stwierdzenie „wojna jest Tao wprowadzania w błąd”²⁵. Sun Tzu w związku z tym założeniem kładzie nacisk na możliwości wykonania analizy wskazującej słabości przeciwnika a jednocześnie na rozpoznanie możliwości wygranej z minimalnym wykorzystaniem zasobów własnych. Modelem idealnym staje się pokonanie przeciwnika bez straty własnej, przed uruchomieniem zasobów militarnych, bowiem „najwyższą umiejętnością jest podporządkowanie sobie nieprzyjaciela bez walki”, na który cytat zwrócił uwagę V. Volkoff²⁶. Zasada manipulowania wrogiem stanowi immanentny składnik filozofii walki Suna Tzu, znajdując wciąż zastosowanie w wielu mediów o zasięgu masowym. Wyróżnione przez Volkoffa zasady nakazują: 1) dyskredytację wszystkiego co dobre w przeciwniku, 2) łączenie rządzących z przestępstwami, podważanie dobrego imienia, 4) wykorzystywanie współpracy ludzi pozbawionych zasad i honoru, 5) wzbudzenie zamętu, niezgody, 6) buntowania młodych przeciw starszemu pokoleniu, 7) ośmieszania, 8) dezorganizację zaplecza, 9) osłabiania woli walki przez odwoływanie do np. zmysłów (muzyka), prostytucji, 10) prowadzenie infiltracji, kupowania informacji²⁷. Z wyróżnionej grupy punktów w radiowej propagandzie nie znajduje zastosowania współpraca z niepewnymi partnerami i wyko-

24 Sun Tzu, Sun Pin, *Sztuka wojny*, Gliwice 2013, s. 64.

25 Ibidem, s. 65.

26 V. Volkoff, *Dezinformacja...*, s. 11.

27 Ibidem, s. 18.

rzystanie możliwości wpływu kobiecego, który opisał m.in. J. Barron²⁸. Zasada utajenia źródła nakazuje dezinformacji propagandowej dyscyplinę pracy obejmującą dobór pewnych współpracowników i prawdziwej informacji. Zasadę wykorzystania agentek zastąpiła tematyka erotyczna i sensacja oparta na skandalach seksualnych.

Na sukces działań Delmera złożyło się wiele czynników, wynikających z połączenia wiedzy i doświadczenia. Po pierwsze, doskonała znajomość środowiska wroga, nabywana w drodze naturalnego doświadczenia życiowego. Po drugie, swoboda redagowania tekstów dla masowego odbiorcy. Po trzecie, rozpoznanie i wykorzystanie atutów nowego stosunkowo medium, jakim było radio, oferującego łatwo dostępną informację i rozrywkę wszystkim grupom zawodowym i społecznym. Delmer dysponował umiejętnościami stworzenia wiarygodnej i atrakcyjnej narracji, utkanej z odpowiadającymi grupom odbiorców motywów i realiów.

Punktem wyjścia było podszycie się pod nadawcę z kręgu wrogiego środowiska, zainteresowania odbiorcy i wzbudzone zaufanie. Komunikaty nie stanowiły zbioru twierdzeń narzucających odbiorcy preferencje lub opinie, przeciwnie – Delmer przywiązywał wagę do naprowadzania odbiorcy na pozornie samodzielne wnioski. Masowy zasięg oddziaływania i zainteresowanie treściami rozgłośni wynikały z wykorzystania potrzeby dostępu do informacji u szeregowych żołnierzy i zwykłych obywateli, zaś podsycane były wiadomościami sensacyjnymi, o charakterze pikantnym lub wręcz jawnie nieprzyzwoitym, zawsze związanych z elitą władzy lub dowództwem. Serwowane półprawdy, fake lub deep newsy oparte były zawsze na kombinacji prawdopodobnych wydarzeń, powiązanych w realiach lub okolicznościach odpowiadającymi prawdziwym układom towarzyskim i chronologicznym (nazwiska, spotkania, relacje i sympatie towarzyskie). Nawet jeśli powstawały w masowym odbiorcy pewne wątpliwości co do źródła audycji, to jednak Delmer słusznie zakładał, że odbiorca ze względu na atrakcyjne materiały (muzyka, świeże informacje, nacjonalistyczny światopogląd) pozostanie wierny stacji²⁹.

28 M. Barron, *KGB. Tajna działalność sowieckich agentów*, Warszawa 1990, s. 139–140.

29 S. Newcourt-Nowodworski, *Sefton...*, s. 141.

Zakończenie

W epoce nowych mediów studiów nad historią technik dezinformacyjnych nie należy zamykać w tajnych archiwach; przeciwnie, analiza działań i operacji dezinformacyjnych na różnych etapach dziejów dowodzi, że niezależnie od specyfiki medium, korpus założeń warsztatowych wymaga opanowania zbioru niezmiennych zasad (vide wymieniony wcześniej katalog Volkoffa), uzupełnionych inwencją twórczą dezinformatorów dostosowaną do okoliczności.

Podjęta w artykule prezentacja działań Seftona Delmera pokazuje jak bardzo, pomimo upływu dekad, kwestia dezinformacji pozostaje aktualna dla edukacji w obszarze bezpieczeństwa informacyjnego. Dla polskiego odbiorcy jest ona tym bardziej interesująca, że w dostępnej w języku polskim literaturze próżno szukać pogłębionych analiz dotyczących wpływu radiowej propagandy aliantów na ostateczny wynik II wojny światowej. Problem jednakże jest istotny nie tylko w kontekście historycznym, ale i bieżącym, biorąc pod uwagę rozwój mediów społecznościowych i ich dominujący wpływ na kształtowanie opinii publicznej.

Bibliografia

- Balfour M., *Propaganda in War 1939–1945*, London 1979.
- Barron J., *KGB. Tajna działalność sowieckich agentów*, Warszawa 1990.
- Cull N.J., Culbert D., Welch D., *Propaganda and Mass Persuasion. A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*, California 2003.
- Delmer S., *Black Boomerang*, London 1961.
- Delmer S., *The Counterfeit Spy*, London 1971.
- Delmer S., *Trail Sinister*, London 1961.
- Delmer S., *Weimar Germany: Democracy on Trail*, London 1972.
- Garnett D., *The Secret History of PWE*, London 2002.
- Hastings M., *Tajna wojna. Szpiegzy, szyfry i partyzanci*, Kraków 2017.
- Irving D., *Goebbels – mózg trzeciej Rzeszy*, Gdynia 1998.
- Newcourt-Nowodworski S., *Sefton Delmer i jego radykalnie nowa koncepcja [w:] Czarna propaganda. Polska, Niemcy, Wielka Brytania. Tajemnice największych oszustw II wojny światowej*, Kraków 2008.
- Richards L., *The Black Art. British Clandestine Psychological Warfare Against the Third Reich*, Peacehaven 2010.
- Stourton E., *Auntie's war: the BBC during the second world war*, Black Swan 2018.
- Volkoff V., *Dezinformacja. Oręż wojny*, Warszawa 1991.

“Psychological judo” by Sefton Delmer – British techniques of disinformation during the Second World War

Abstract

An article presents a detailed profile of Sefton Delmer (1904–1979), broadly unknown to the Polish audience, architect of British propaganda of the 2nd World War whose activity had a direct impact on an advantage gained by GB in mass messages in a German area. Bilingual – raised in Germany – journalist, war correspondent, creator of a concept of diversional auditions, finally a writer. Known to be one of the Best disinformation technicians based on his perfect knowledge of cultural and social reality of 3rth Reich as well as his ability to create narration halfly based on deep and fake. His tactics and techniques based on his precise contained general knowledge and effects of a team gathering information and interrogation reports. In an era of information threat, Delmer’s are a valuable trigger towards identification and counteracting against desinformation in both traditional and modern media.

Key words: propaganda, disinformation, II world war, psychological war, radio propaganda